

Hoidon periaatteista

- * **Terveydenhuollon ammattihenkilön vastuu ja oikeudet**
- * **Potilaan itsemääräämisoikeus**

Tarja Holi

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus (TEO)

Vastuusta

”Kuka vastaa?” – mistä vastuussa voi olla kyse

- Terveydenhuollon ammattihenkilön ammatillinen vastuu
- Eettinen ja moraalinen vastuu
- Rikosoikeudellinen vastuu
- Vahingonkorvausvastuu
- Virkavastuu
- Kurinpidollinen vastuu
- Isännän vastuu

Ammatillinen vastuuta määrittävät keskeiset säädökset

- Laki ja asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä (L 559/1994, A 564/1994)
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)
- Asetus potilasasiakirjojen ...laatimisesta ja säilyttämisestä (99/2001)
- Henkilötietolaki, potilasvahinkolaki...
- Kansanterveyslaki, Erikoissairaanhoidonlaki, Mielensterveyslaki, muut terveydenhuollon erityislait
- Perustuslaki

Vastuun perusperiaate

- Kukin terveydenhuollon ammattihenkilö on itse vastuussa siitä, mitä tekee tai mitä jättää tekemättä.
- Työnantaja kantaa osaltaan oman vastuunsa.

- Ei ole luettelo tehtävistä, joita saa tai ei saa tehdä
- Periaate: oikeudet, velvollisuudet ja vastuu perustuvat koulutuksella hankittuun pätevyyteen ja valmiuksiin sekä niitä määrittävään lainsäädäntöön
- Lisävalmiuksia ja oikeuksia voidaan hankkia ja antaa työpaikkakohtaisen koulutuksen perusteella, työnantajan päätöksellä

Terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudet ja oikeudet

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä

1. Terveydenhuollon ammattihenkilön yleiset velvollisuudet (15-21 §):

***toiminnan päämääränä oltava terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimyksiensä lievittäminen**

***sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota pyrittävä jatkuvasti täydentämään**

Terveydenhuollon ammattihenkilö saa tarjota ja antaa potilaalle vain sellaista hoitoa, joka on ko. tilanteessa yleisesti, ns. koululääketieteellisen tiedon ja kokemuksen mukaan, hyväksyttyä ja perusteltua.

Potilaalta ei saa edellyttää, että hän kykenisi erottamaan yleisesti lääketieteellisesti hyväksytyt hoitomenetelmät mahdollisista muista menetelmistä. Ammattihenkilön on pidettävä ne selkeästi erillään.

***otettava tasapuolisesti huomioon potilaalle koituva hyöty ja mahdolliset haitat**

***otettava huomioon, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista säädetään**

***annettava aina kiireellisen hoidon tarpeessa olevalle apua**

***laadittava ja säilytettävä potilasasiakirjat ja pidettävä salassa niihin sisältyvät tiedot siten kuin asiasta säädetään**

***pidettävä salassa asemansa tai tehtävänsä perusteella tietoonsa saamat yksityisen tai perheen salaisuudet**

***noudatettava TEOn ja lääninhallituksen antamia määräyksiä sekä annettava niiden pyytämät tarpeelliset ilmoitukset, selvitykset ja selitykset**

Valvontaviranomaisen toiminnan tarkoituksena:

- varmistaa potilasturvallisuus*
- ennaltaehkäistä ja puuttua virheelliseen ja epäasianmukaiseen toimintaan*
- selvittää, onko ammattihenkilö noudattanut säädöksiä, ammattieettisiä velvollisuuksia, annettuja ohjeita/määräyksiä*

2. Lääkärin erityiset oikeudet ja velvollisuudet (22-23 §):

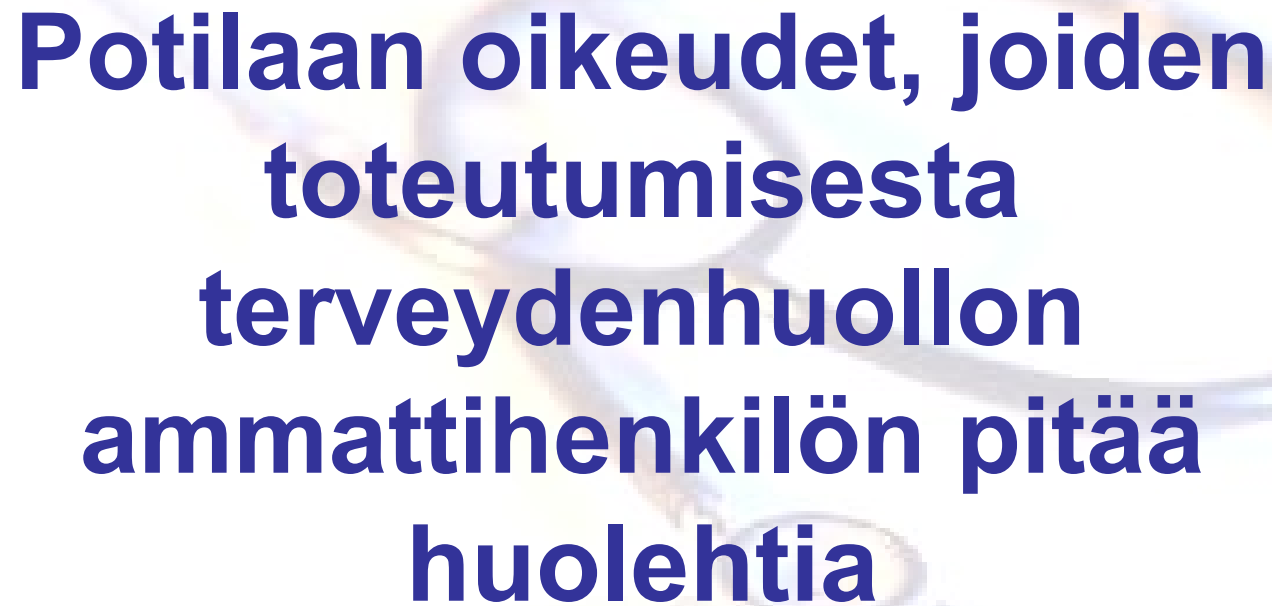
***laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta**

***laillistetulla lääkäriä/hammaslääkäriä oikeus määrätä apteekista lääkkeitä lääketieteellisiin/hammaslääketieteellisiin tarkoituksiin**

Lääkärin erityiset oikeudet ja velvollisuudet (EshL 33 §, KtL 17 §)

*** Potilaan sairaanhoidon aloittamisesta, sairaalaan ottamisesta tai sairaalasta poistamisesta taikka terveyskeskukseen sairaansijalle hoidettavaksi ottamisesta ja siirrosta toiseen terveydenhuollon toimintayksikköön**

päättää lääkäri.

**Potilaan oikeudet, joiden
toteutumisesta
terveydenhuollon
ammattihenkilön pitää
huolehtia**

Perustuslaki

- Jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä välttämättömään huolenpitoon.
- Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.
- Ihmiset ovat yhdenvertaisia; ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Lain tarkoituksena

- parantaa potilaiden oikeusturvaa
- vahvistaa itsemääräämisoikeutta
- edistää luottamuksellista hoitosuhdetta
- tuoda ongelmien selvittämisen painopiste lähelle potilaan hoitoa

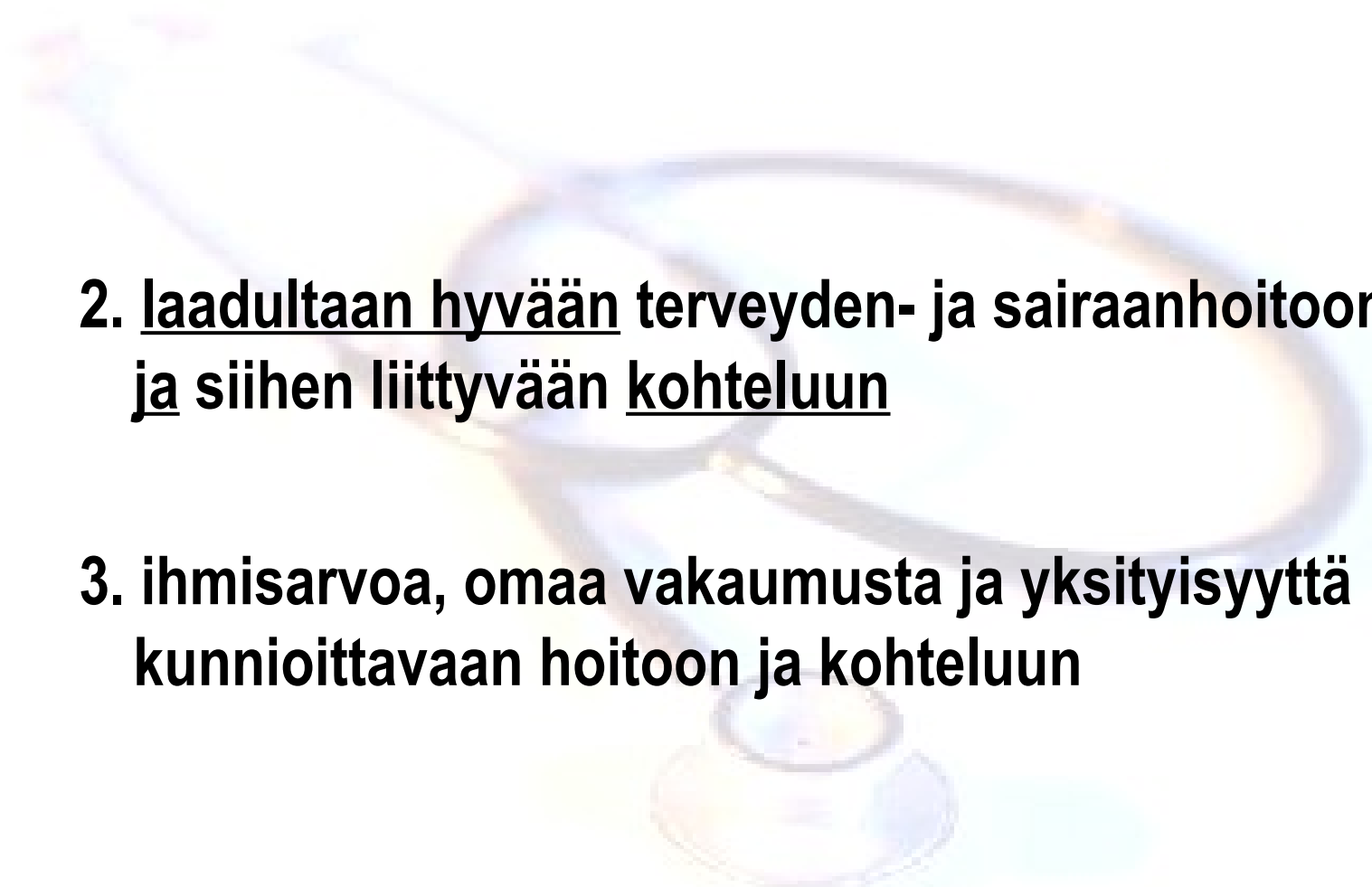
Potilaalla on oikeus

1. saada terveydentilansa edellyttämä hoito ilman syrjintää, käytettävissä olevien voimavarojen rajoissa

- *Potilaalla on oikeus terveydentilansa edellyttämään – ja rajaamaan - hoitoon*
- *Voimavaroilla tarkoitetaan valtakunnan tason yleistä terveydenhuollon voimavaratilannetta – ei organisaation budjettia. (Potilaslailla ei puututa kunnan palvelujen järjestämisvelvollisuuteen.)*

Yhdenvertaisuusperiaate terveydenhuollon palveluja annettaessa (vrt. perustuslaki)

- *Palveluja annettaessa ihmisiä ei saa ilman lääketieteellisesti/hammaslääketieteellisesti perusteltua syytä asettaa eri asemaan esim. iän, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.*
- *Kaikilla oltava mahdollisuus saada palveluja yksilöllisen arvion perusteella.*
- *Kohtelun on oltava samanlaista samanlaisissa tapauksissa; palvelujen saannissa oltava yhtäläiset perusteet.*

**2. laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon
ja siihen liittyvään kohteluun**

**3. ihmisarvoa, omaa vakaumusta ja yksityisyyttä
kunnioittavaan hoitoon ja kohteluun**

4. tiedonsaantiin

- *riittävän tiedon saanti on edellytys itsemääräämisoikeuden käytölle*

5. itsemääräämisoikeuteen

- *itsemääräämisen periaatteena on turvata yksilön oikeus päättää omista asioistaan, niin kauan kun hän siihen kykenee; oikeus päättää henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa puuttumisesta*
- *tarkoituksena myös yksilön suojaamisen periaate (heikomman suojaaminen muiden taholta tulevilta oikeudenloukkauksilta)*

- *Terveydenhuollon ammattihenkilön autonomia ↔
Potilaan itsemääräämisoikeus*

Terveydenhuollon ammattihenkilö puuttuu ammattia harjoittaessaan oleellisella tavalla ihmisen koskemattomuuteen. Tätä asemaa on herkästi mahdollista myös väärinkäyttää.

Tästä syystä lainsäädännössä on erityisesti korostettu potilaan koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta.

Potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista ja muista hoitoon liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoidostaan.

Selvitystä ei kuitenkaan tule antaa vastoin potilaan tahtoa, tai kun on ilmeistä, että siitä aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen hengelle tai terveydelle.

Selvitys annettava potilaalle mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla. (5§)

Luottamuksellisen hoitosuhteen edellytys on, että tietoa annetaan potilaalle oma-aloitteisesti, ilman, että potilaan tarvitsee perätä sitä.

Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos hän kieltäytyy hoidosta, häntä on hoidettava muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. (6§)

(ei tarkoita pot. vaatimalla tavalla)

Jos potilas ei mielenterveyshäiriön, muun sairauden (esim. dementian) tai vastaavan syyn vuoksi kykene päättämään hoidostaan, hänen laillista edustajaansa taikka lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Ellei sitä saada selville, potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena.

Em. tapauksessa saatava laillisen edustajan/ lähiomaisen/ muun läheisen suostumus; heidän on otettava huomioon potilaan aiemmin ilmaisema tahto ja potilaan etu. (6§)

Suostumusta antavien tahojen näkemysten erotessa toisistaan potilasta on hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena. (= viime kädessä lääkäri päättää)

Suostumusta antavilla ei ole oikeutta kieltää pot. henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi tarpeellista hoitoa.

Jos potilas kykenee itse päättämään hoidostaan (ei ole sama kuin oikeustoimikelpoisuus), terveydenhuollon ammattihenkilön on noudatettava potilaan tahtoa - suostumusta/kieltäytymistä hoitoon.

Vaikka tällaisen potilaan omaiset esittäisivät potilaan tahdosta poikkeavia vaatimuksia hoidon suhteen, on hoitopäätökset tehtävä yhteisymmärryksessä potilaan, ei omaisten, kanssa.

Potilaan suostumus hoitoon on lähtökohtana terveydenhuollon ammattihenkilön oikeudelle ja velvollisuudelle hoitaa potilasta.

Liittyy läheisesti tiedonsaantioikeuteen - potilas päättää saamiensa tietojen perusteella suostumuksestaan hoitoon – suuri vastuu siitä, että tietoja annetaan potilaalle riittävästi ja asianmukaisella tavalla!

HUOM! Jos potilas on itse aiemmin ilmaissut vakaan hoitotahtonsa ja se on tiedossa, sitä ei ole kenenkään lupa ohittaa!

***Alaikäisen** potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.*

Hänellä on silloin myös oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa.

6. kiireellisen hoidon tarpeessa olevan oikeudet

- *Potilaalle on annettava hänen henkeään tai terveyttään uhkaavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen hoito, vaikka potilaan tahdosta ei tajuttomuuden tms. syyn vuoksi voi saada selvitystä.*
- *Jos potilas on aikaisemmin vakaasti ilmaissut hoitoa koskevan tahtonsa, hänelle ei kuitenkaan saa antaa sellaista hoitoa, joka on vastoin hänen tahtoaan. (8 §)*

Hoitotahdolla tarkoitetaan henkilön kirjallista tai suullista tahdonilmaisua tulevan hoitonsa/ hoitolinjaustensa suhteen - ilmentää itsemääräämisoikeutta.

Suullinen tahdonilmaisu tulee kirjata mahd. tarkasti potilasasiakirjoihin, mikäli tulee esille hoidon yhteydessä.

Hoitotahdon tekeminen ei edellytä oikeustoimikelpoisuutta, sen voi tehdä jokainen hoidostaan päättämään kykenevä.

Terveystieteiden ammattihenkilön on noudatettava potilaan hoitotahtoa.

Hoitotahdollakaan ei kuitenkaan voi edellyttää saavansa sellaista hoitoa, joka ei ole ko. tilanteessa lääketiet./hammaslääketieteellisesti asianmukaista ja perusteltua.

Pätevän hoitotahdon edellytykset:

- henkilö on kelpoinen päättämään hoidostaan*
- vakaa tahdonilmaisu (nimenomainen tahdonilmaisu, toistuva tai muutoin pysyvä tai harkiten kirjallisena annettu)*
- annettu painostamatta, ilman pakkoa*
- antajan on ymmärrettävä, mitä tahto merkitsee*
- yleensä etukäteen ja riittävän täsmällisessä muodossa annettu*

Hoitotahdon voi peruuttaa tai sitä voi muuttaa milloin tahansa.

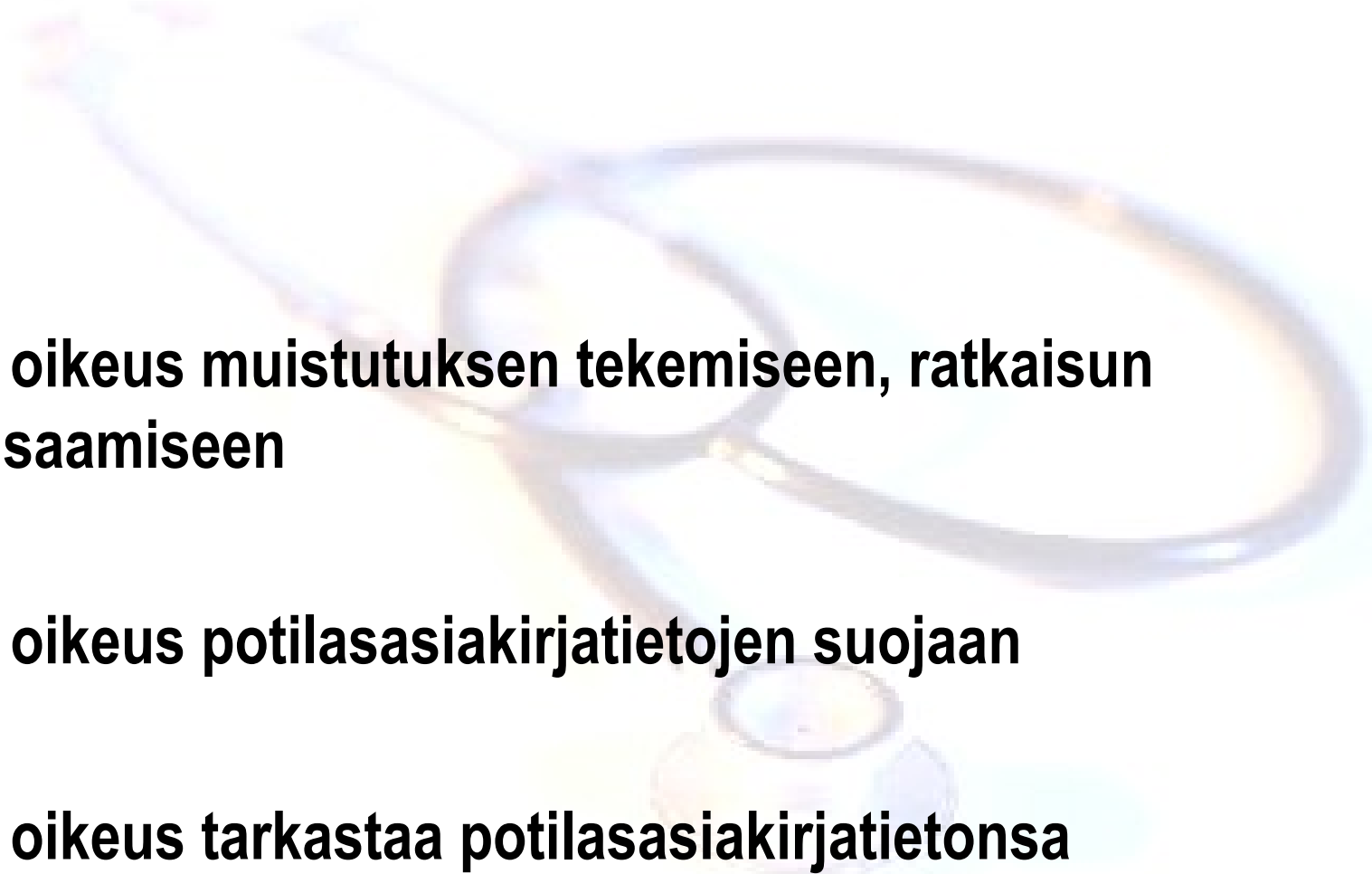
Itsemääräämisoikeus holhouslainsäädännössä

Yhtenäinen periaate potilaslain kanssa henkilön oikeudesta käyttää itsemääräämisoikeuttaan mahdollisimman pitkään.

Tahdonilmaisuu ja itsemääräämisoikeus omasta kehosta on korostetusti henkilökohtainen oikeus.

Vajaavaltainen voi itse päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Oikeus päättää hoidosta ei silloin siirry edunvalvojalle.

7. oikeus muistutuksen tekemiseen, ratkaisun saamiseen

8. oikeus potilasasiakirjatietojen suojaan

9. oikeus tarkastaa potilasasiakirjatietonsa

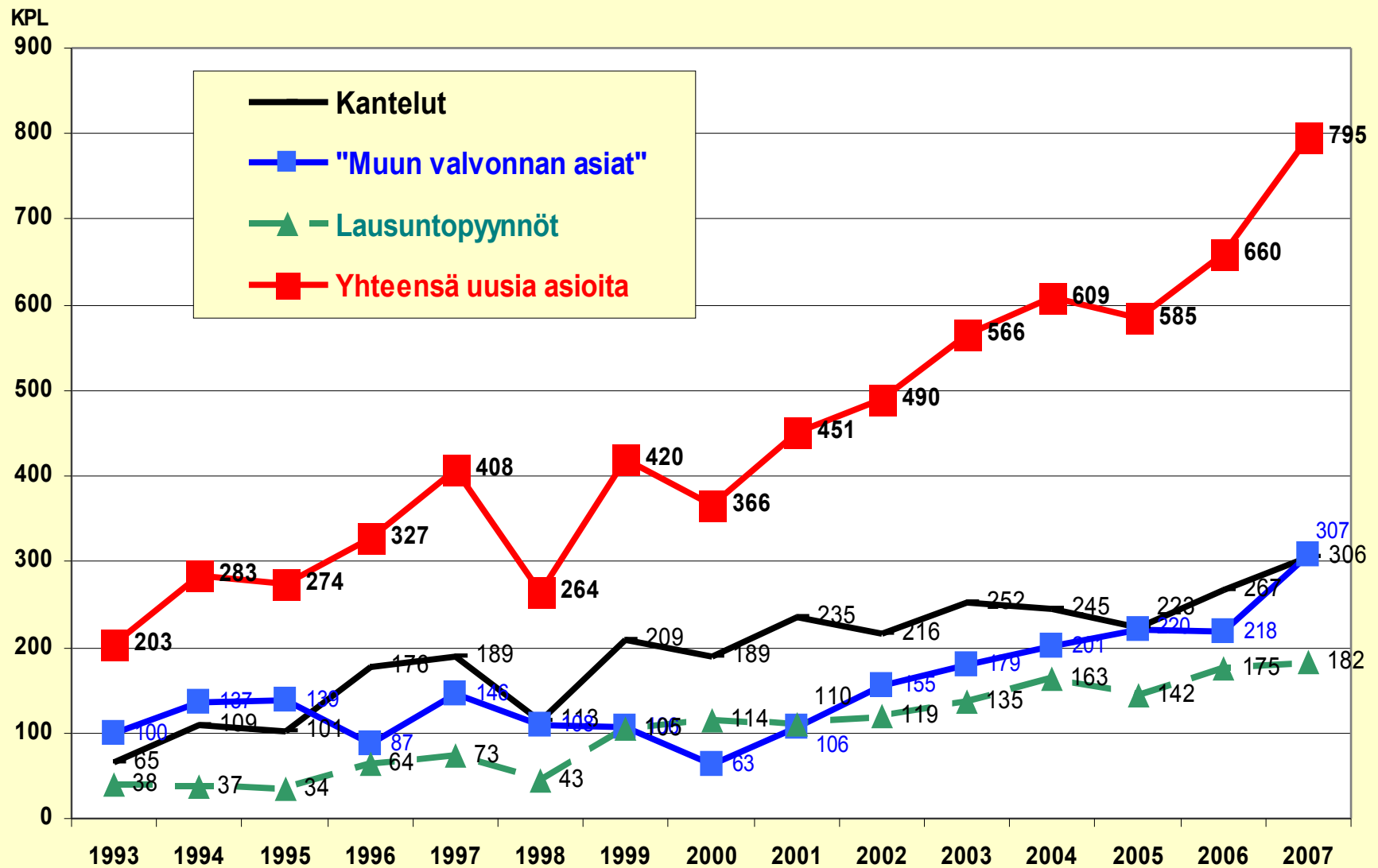
Potilasasiakirjatietojen suojan tarkoituksena on turvata tiedollisen itsemääräämisoikeuden käyttö.

Potilasasiakirjatiedot ovat salassa pidettäviä.

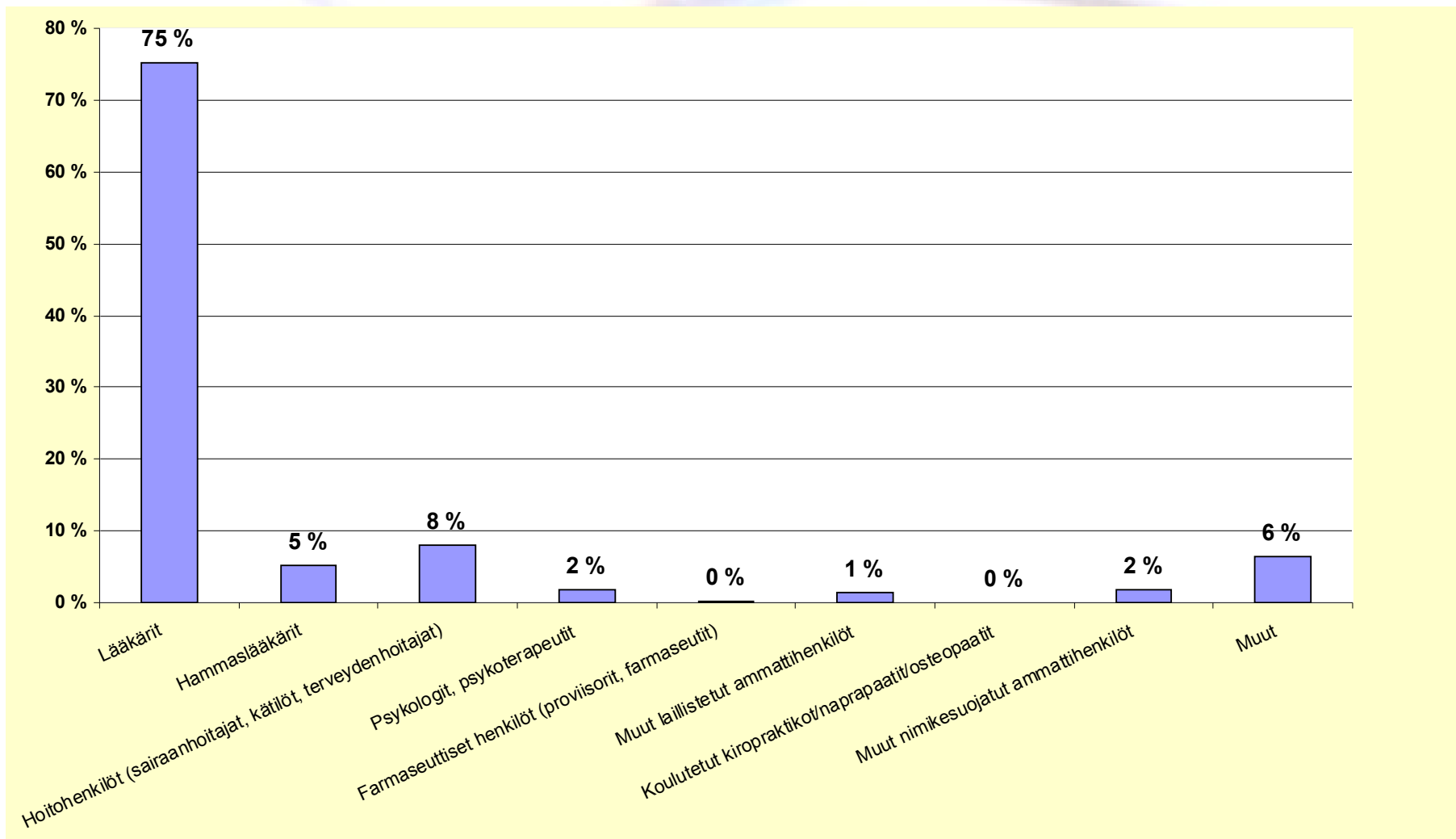
Pääsääntö:

Vain ko. terveydenhuollon toimintayksikössä potilaan hoitoon osallistuvat voivat niitä käsitellä ja vain siinä laajuudessa, kuin se on heidän työtehtävänsä huomioon ottaen tarpeellista. Kaikki muut ovat sivullisia, ja tietoja voidaan antaa heille vain potilaan suostumuksella.

TEOn selvittäväksi tulleet uudet terveydenhuollon valvonta-asiat 1993-2007 (ei sisällä lääninhallitukseen siirrettyjä asioita)

TEOn ja lääninhallitusten vuonna 2006 ratkaisemat kantelut ja muut valvonta-asiat ensisijaisena kohteena olevan ammattiryhmän mukaan

TEOn ja lääninhallitusten vuonna 2006 ratkaisemat kantelut ja muut valvonta-asiat toissijaisena kohteena olevan ammattiryhmän mukaan

